

OBJEKTIVNOST, NOVINARSKA ETIKA I IZVJEŠTAVANJE U KRIZNIM SITUACIJAMA

Vladimir Barović

IZLAGANJE SA ZNANSTVENOG SKUPA / UDK: 070.11:35.078.7 / PRIMLJENO: 26.08.2010.

SAŽETAK U radu se analiziraju teorijski pristupi i modeli objektivnosti. Pojam objektivnosti prikazuje se kroz empatičku i faktografsku teoriju. Te dvije oprečne teorije proučavaju se kako bi se dublje sagledao pojam objektivnosti koji je u samoj biti etike. Posebno se razmatra novinarska etika kao najvažniji segment za objektivno izvještavanje u svim okolnostima, osobito u kriznim situacijama koje predstavljaju najsloženije okolnosti za novinarsko angažiranje. Stoga se u radu posebna pozornost posvećuje novinarskoj objektivnosti i etici u kriznim situacijama. Cilj je rada ukazati na potrebu objektivnosti i novinarske etike u izvještavanjima o kriznim situacijama u kojima se profesionalna načela, objektivnost i etika, često ne poštuju. Metode koje su korištene u radu jesu genetička, komparativna i analitička metoda.

KLJUČNE RIJEČI

NOVINARSTVO, ETIKA, OBJEKTIVNOST, KRIZNE SITUACIJE, IZVJEŠTAVANJE

Bilješka o autoru

Vladimir Barović :: Sveučilište u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Srbija :: barovic@neobee.net

UVODNO RAZMATRANJE

Iako je u metodološkom smislu za znanost bitno egzaktno istraživanje, određene nedoumice koje postoje u radu medija neophodno je razmotriti i na teorijskoj razini. Ta razmatranja podrazumijevaju konzultiranje drugih autora i mjerodavnih izvora, ali nesumnjivo predstavljaju i vrijednosni stav prema određenim strukturnim problemima koje u znanosti treba uvijek iznova promišljati i analizirati. Na znanstvenim skupovima često se postavlja pitanje o novinarskoj objektivnosti, odnosno je li uopće moguće biti objektivan u novinarskom radu. Ako analiziramo teorijski aspekt objektivnosti, možemo zaključiti da je taj problem u središtu proučavanja mnogih znanosti, kao na primjer u povijesti u kojoj je čuvena latinska maksima „bez ljutnje i pristranosti“ široko prihvaćena kao profesionalni moto i ograda za objektivan rad. U novinarstvu je s druge strane objektivnost ideal kojem se uvijek, bez dvoumljenja, barem deklarativno teži. To je jasno navedeno već u prvoj točki Kodeksa novinara Srbije: „Obaveza je novinara da točno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvijesti o događajima od interesa za javnost, poštujući pravo javnosti da sazna istinu i držeći se osnovnih standarda novinarske profesije“¹. Uz novinarsku objektivnost, koju hipotetički možemo odrediti kao nedostižni ideal, stoji i nešto što se može primijeniti u praksi, a to je novinarska etika, koja podrazumijeva i mogućnost primjene određenih sankcija u praksi.

Mediji se bave različitim pitanjima, problemima i procesima u društvu, ali su posredno ili neposredno u fokusu njihova interesa ljudska bića. Isti princip u znatnoj mjeri vrijedi i za krizne situacije koje se baziraju na pojedincima, grupama ili zajednici koju mediji obrađuju u danom kriznom kontekstu. Da bismo cjelovitije razumjeli novinarsku etiku, prijeko je potrebno uočiti važnost osobe, ljudskog bića koje u demokratskom i pluralističkom društvu ima puno prava, ali i obaveza. Ta prava i obaveze temelje se na važnim međunarodnim aktima kao što su: Opća deklaracija o pravima čovjeka iz 1948., Konvencija Europskog vijeća o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. te Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. Ljudska prava jesu široka kategorija i kreću se od prava na život i rad do prava na informiranje i korištenje globalne mreže, odnosno interneta. Ljudsko pravo jest pravo na privatnost, dostojanstvo, nepovredivost osobe, što se u kriznim situacijama, ali i u izvanrednim situacijama, raznim incidentima i slično, nerijetko relativizira, ne poštuje ili djelomično poštuje.

Ima li novinar pravo objaviti nedolične i degutantne snimke poginulih u prometnoj nesreći, lica stradalih u potresu, požaru? To pitanje o etičnosti novinara moguće je postaviti i drugačije, ali je bit u profesionalnoj odgovornosti koja je u izravnoj vezi s poimanjem etike novinarstva. Etika se najbolje ogleda u odnosu prema osobama u određenoj kriznoj situaciji ili incidentu. Svaki konzument informacija lako će uočiti je li se novinar prema osobama u određenoj kriznoj situaciji ponašao etično, odnosno lako će uočiti je li sačuvano identitet žrtve, vidi li se lice žrtve na snimci ili fotografiji, je li sačuvano dostojanstvo nesrećene osobe i slično.

¹ Izvor: <http://www.mediapraxis.net/image/propisi/Kodeks%20novinara%20Srbije.pdf> (01.04.2010.)

Budući da se u ovom radu navedeno pitanje promatra u kriznim situacijama, u kojima nerijetko ima unesrećenika, iznijet ću osnovnu definiciju problema promatranog s medijskog aspekta. Vrlo je teško dati sveobuhvatnu definiciju kriznih situacija. Njihovo šire određenje dao je Jadran Perinić: „Već u ovim prvim definicijama pronalazimo dva važna elementa koji predstavljaju, sa stanovišta masovnih medija, dovoljno jake razloge da se teme vezane uz takve događaje pojave kao udarna vijest, a to su *ne očekivanost*, i *nejasnoća uzroka i posljedica*“ (2008: 35). Da ne bismo dublje ulazili u materiju, jer je velik broj autora dao svoje određenje kriznih situacija, navest ću definiciju koja je konstruirana na osnovi istraživanja i konzultiranja više relevantnih izvora, a ona glasi: Krizna situacija za medije predstavlja događaj ili proces koji je potencijalna prijetnja za veliki broj osoba i njihovu imovinu, a izvještavanje o toj krizi podrazumijeva zaštitu javnog interesa i prava konzumenata medijskih sadržaja da na etički prihvatljiv način budu točno, pravovremeno i objektivno informirani.

Krizne situacije mogu se u osnovi podijeliti na krize koje su izazvane djelovanjem prirodnih sila i krize koje je proizveo ljudski (ne)svjesni faktor. Steven Fink (1986) definirao je životni ciklus krizne situacije u četiri faze: faza najave krize (engl. *prodromal crisis stage*), akutna faza krize (engl. *acute crisis stage*), kronična faza krize (engl. *chronic crisis stage*) te faza saniranja krize (engl. *crisis resolution stage*).

Dakle krizne situacije za medije predstavljaju veliki ispit s aspekta objektivnosti i novinarske etike, jer u situacijama gdje su ugroženi ljudski životi i imovina svakako postoji javni interes, što je osnovni pokretački motor za svaki medij.

OBJEKTIVNOST

Nakon što smo definirali pojam 'krizna situacija', sljedeći korak jest traženje odgovora na ovo pitanje: na koji način novinari mogu objektivno izvještavati o kriznim situacijama? Pitanje se nameće samo po sebi zato što krizne situacije često prati nepredvidivost, nasilje ili prijetnja, što znači da novinari djeluju u specifičnim, opasnim i neočekivanim uvjetima rada.

Stručna javnost ukazuje na to da zahvaljujući nominalnoj ili, kako bi trebalo biti, stvarnoj objektivnosti, novinari imaju poseban status u društvima razvijenih demokracija. No novi mediji, kao što je internet, mijenjaju predodžbu o objektivnosti. Neki autori smatraju da je objektivnost u novinarstvu neka vrsta oružja za obranu od raznih oblika političkog miješanja u rad novinara (Allan, 1997). Prvo treba razmotriti sam pojam objektivnosti koji se stavlja u istu rzinu s filozofskom kategorijom istine, koja se smatra jednako nedostižnim idealom, posebno za novinare koji djeluju u stresnom okruženju kao što je krizna situacija. Postoje dva pristupa novinarskoj objektivnosti. Prvi je pristup takozvani tradicionalni koncept. „Objektivno novinarstvo trebalo bi po svom tonu biti hladnokrvno prije nego emotivno. Objektivnom je novinarstvu teško pošteno predstaviti sve važnije strane u političkoj raspravi. U skladu s pravilima objektivnosti novinarski se posao sastoji od izvještavanja o onome što zovemo vijest, bez komentiranja, izvrtanja ili oblikovanja formulacija na bilo koji način“ (Schudson, 2001: 150, prema Karpentir i Trioen, 2008: 7). Objektiv-

nost je u novinarstvu od početka smatrana fundamentalnim elementom i neodvojivim segmentom novinarske profesije, ali u novije vrijeme neki autori redefinišu pojmovno određenje objektivnosti.

Kritičari klasičnog shvaćanja objektivnosti ističu da je ona teško razumljiva, teško pojmjljiva svakom pojedincu, jer novinari u skladu sa svojim opažanjem i osobnom percepcijom stvaraju, posebno u kriznim situacijama, više različitih stvarnosti (Tuchman, 1978). Dakle kao idealna kategorija i standard objektivnost je teško dokučiva zbog pojedinačnog poimanja objektivnosti od strane više izvjestitelja. Naime u vrijeme krizne situacije na terenu se nalazi veliki broj novinara. U skladu s tim kritičari objektivizma ponudili su alternativu koju su našli u novinarskom partikularizmu. Iako se čini da se time ideal objektivnosti relativizira, posebno u doba kriza, zagovornici modela medijske partikularnosti smatraju da se ona neprekidno zorno pokazuje u praksi. Iznoseći ovu smjelu tezu, Carpentier i Trioen pišu:

„Ipak, objektivnost ostaje vrijednost koja je po svojoj prirodi partikularna te dobiva značenje samo u odnosu s drugim partikularnim vrijednostima. Novinarska praksa dodaje objektivnosti još jedan sloj partikularnosti. Ali u prevođenju univerzalne vrijednosti objektivnosti u praksu ta prijeko potrebna norma ujedno je i nemoguća. Budući da značenje objektivnosti zavisi od njegova konkretnog prijevoda u svakodnevne novinarske aktivnosti, bez podudaranja s ovim praksama svaka pojedinačna novinarska aktivnost mora se promatrati kao nesavršena, zatvorena u vlastitu partikularnost. Rezultat je toga da je jaz između novinarske ideologije s jedne strane i novinarske prakse s druge strane nepremostiv“ (Karpentir i Trioen, 2008: 21-22).

Iako uvažavamo stav da je partikularizacija objektivnosti moguća, smatramo da ona u isto vrijeme nije primjenjiva, posebno u kriznim situacijama. Iako je očigledno da postoji razlika između objektivnosti kao ideala i objektivnosti koja nastaje u praktičnom terenskom iskustvu, odnosno radu, smatramo da je klasičan ili tradicionalan pristup u izvještavanju prihvatljiviji. Relativiziranjem objektivnosti, što se čini u partikularističkom pristupu, ide se na put koji je kao krajnje odredište odabrao odbacivanje objektivnosti kao mogućeg, realnog koncepta. Problematično je relativizirati objektivnost, jer koliko god tu vrijednost novinarstva stavljali u poziciju sumnje, ona egzistira i transparentna je u svakodnevnom novinarskom angažiranju – a toga je svjestan svaki izvjestitelj, bez obzira na njegovo teorijsko znanje i praktično iskustvo.

EMPATIČKA I FAKTOGRAFSKA TEORIJA

Na koji način pristupiti izvještavanju o nekoj krizi? To je pitanje osobito važno kada je riječ o gubitku ljudskih života, osobito smrt maloljetnika. U takvim situacijama medijska teorija potencijalnom izvjestitelju o kriznoj situaciji daje dvije osnovne koncepcije, koje su oprečne, a pojedini izvjestitelji koji ih koriste negiraju pripadnost bilo kojoj koncepciji. Dva suprotstavljena stava kada je riječ o objektivnosti jesu *empatička* i *faktografska* ili *činjenična* teorija. Ta sukobljena mišljenja posebno je korisno razmotriti u kontekstu izvještavanja o kriznim situacijama.

Prema prvom teorijskom pristupu, novinar u kriznoj situaciji mora imati više empatije za patnju „oštećene“ ili marginalizirane grupe. Najznačajniji zagovornik empatičkog novinarstva jest BBC-ev ratni dopisnik i izvjestitelj s velikim iskustvom Martin Bell. Prema njegovu mišljenju „televizijska slika za razliku od ogledala utječe na ono što prikazuje“ (Bell, 1997). Bell smatra da se zahvaljujući medijima u kriznim situacijama odigravaju mnogi događaji koji bi bili nezamislivi bez zastupnika javne riječi, a u te situacije ubraja: primirja, razmjene zarobljenika, human odnos prema ranjenicima, civilima itd. Jedan od najdosljednijih predstavnika empatičke teorije jest i Ed Vulliamy, koji ističe da je ravnodušnost u izvještavanju nedopustiva i da novinar mora zauzeti jasan stav prema događaju koji istražuje: „Moram priznati da sam pristran, da sam na strani bosanskih muslimana a protiv povijesnog i vojnog programa skrojenog da ih izbriše s lica zemlje... Smatram da ono što se događa Bosancima ne može biti predmet pregovora ili kompromisa“ (Vulliamy, 1993). Novinar u kriznim situacijama mora prihvatiti jedan od dva osnovna pristupa, ali smatramo da u empatičkom pristupu ne postoji jasna distanca prema krizi koja je u središtu novinarskog rada. Mora postojati jasna distanca novinara prema objektu rada jer se time postiže relativna nepristranost.

Antipod empatičarima jesu predstavnici faktografskog ili činjeničnog pristupa problematici. Među najznačajnijim zagovornicima te teorije jest John Simpson, koji smatra da novinar ima zadatak saznati činjenično stanje u bilo kojem području života. Prema interpretacijama činjenične teorije iz pera Simpsona, dugogodišnjeg urednika i novinara BBC-a, zastupnik javne riječi nema zadatak suosjećati s nekim, nego treba razumjeti, što naravno ne isključuje human odnos prema unesrećenima (Simpson, 1997). Pobornici činjenične teorije ističu da ako novinar nije objektivan i nepristran, tada od drugih ljudi teško možemo očekivati nepristranost i objektivnost. Prema Christopheru Dunkleyju, jednom od uglednih pobornika faktografskog pristupa problemu, distanca predstavlja osnovni element bez kojeg je nemoguć profesionalni odnos u radu, što je posebno važno u kriznim situacijama. Kritizirajući empatičku teoriju, Dunkley piše: „Novinari počinju vjerovati da ono o čemu izvještavaju treba odražavati njihov emotivni doživljaj. Odatle do selektivnosti i manipulacija činjenicama u korist jedne strane samo je korak, i to možda čak nesvjestan“ (Dunkley, 1997: 11). Veliki kritičar empatičke teorije Mick Hume smatra da je to oblik medijskog rada koji ima mnogo šire implikacije od samog novinarskog zanata, odnosno šteta koju pravi takav rad neprocjenjivo je velika i ozbiljna (Hume, 1997). On smatra da je dramski pristup, koji je evidentan u empatičkom novinarstvu, protivnik svake analize koja je pak temelj istraživačkog rada i jedna od osnovnih metodoloških koncepcija.

Smatramo da obje navedene teorije imaju pristalice ne samo u krugovima stručnjaka i teoretičara nego i u širim društvenim intelektualnim slojevima koji smatraju da je jedna ili druga koncepcija prihvatljiva za rad u kriznim situacijama. S teorijskog aspekta oba su navedena stava zanimljiva za proučavanje, ali je prije svega važno naglasiti da većina autora promatra faktografsku ili činjeničnu teoriju kao nužnost za rad u kriznim situacijama. Prema mojem mišljenju, tradicionalna objektivnost kao idealna kategorija ne može se zanemariti, ona mora biti osnovni normativni standard svakog novinarskog rada, a posebno izvještavanja u kriznim situacijama koje predstavljaju složen, nepredvidiv i odgovoran oblik medijskog djelovanja.

Smatram da je empatička teorija potpuno neprihvatljiva za svaki objektivan pristup u području izvještavanja o kriznim situacijama jer ona zahtijeva uvođenje emotivnog rasuđivanja, ne iznosi jasno činjenično stanje – više se pažnje posvećuje simpatiji nego stanju na terenu, izvještava se prema unaprijed postavljenim predrasudama, a ne na osnovi stvarne slike neke krizne situacije. S druge strane faktografska teorija ima više prednosti među kojima su: iznošenje činjenica a ne željenih rezultata novinara, objektivnost u radu, jednak tretman više objekata rada, mogućnost potpunog rasuđivanja, umjerenost u procjenama, kompleksniji pristup problemu itd. Smatram da je izvještavanje u kriznim situacijama posebno medijsko područje u kojem je objektivnost postulat broj jedan. Objektivnost je nemoguće postići bez faktografije koja je jedini opravdani profesionalni pristup u radu.

PRIMJERI NOVINARSKOG IZVJEŠTAVANJA

U kriznoj situaciji uloga novinara, odnosno novinarkе nameće se kao ključna – treba ispitati koji su motivi za plasiranje senzacionalne informacije u kriznoj situaciji, poštuje li se novinarska etika i je li moguće i na koji način provjeriti informacije.

Ako pogledamo definiciju kriznih situacija, koja je prije dana, možemo lako zaključiti da kriminalna radnja ne može biti određena kao krizna situacija. U pojedinim slučajevima međutim moguće je i u tome otkriti kriznu situaciju, što ćemo analizirati na primjeru iz prakse. Ubojstva i obračuni česta su tema tabloida uz obavezne špekulacije o vezama pokojnika s određenim kriminalnim grupama. Činjenica je da se bez provjere ponekada plasiraju 'ekskluzivne informacije' iz 'dobro obaviještenih izvora', koje se poslije pokazuju netočnima.

● *Ubijen košarkaš iz Splita. Beograd – Košarkaš iz Splita Jovan Manović (30) ubijen je juče oko 14 sati dok je sedeo u bašti kafića „Zodijak“ u Ulici Vase Pelagića 48 na Senjaku. Njemu je nepoznati ubica ispalio nekoliko metaka u grudi, a zatim seo na motor „dukati“ i pobjegao. Neposredno pre zločina, Manović je sedeo sa društvom za stolom blizu ograde bašte. U jednom trenutku pored bašte protutnjao je crni motor. Motorciklista se parkirao pored trafike, u blizini kafića, i otrčao do ograde bašte. Iz crvenog ranca, koji je imao na leđima, izvukao je pištolj i ispalio nekoliko hitaca mladiću u grudi. Dok se penjao na motor, ubici je ispao pištolj CZ iz koga je ispalio smrtonosne hice, a u Ulici vojvode Putnika policija je našla i motor kojim se dovezao... Jovan je sin poznatog košarkaša Mihaila Manovića, koji je igrao u splitskoj „Jugoplastici“ u slavnoj generaciji Skansija i Šolmana u vreme kada je ovaj klub bio u samom vrhu evropske košarke. Jovan je u KK „Split“ imao svađu sa jednim od košarkaša pa je zbog toga dobio otkaz i sudio se sa klubom.²*

U tekstu se na samom kraju implicira mogućnost da eventualni sukob s „jednim od košarkaša“ može biti razlog ubojstvu, a sam čin ubojstva dosta se detaljno opisuje. Posebno je neetično pisanje pojedinih medija o tom slučaju od kojih se ističe tekst ispod jedne od fotografija stradalog koji glasi: „Presela mu kafa!“ (Kurir, 22.08.2008., str. 5). To je posebno neetičan postupak zato što ne pokazuje nimalo suosjećanja prema ubijenom. Takav je sadržaj potpuno neprimjeren kontekstu. Poslije se pokazalo, kako je istraga utvrdila, da je nesretni Manović ubijen slučajno jer je plaćeni ubojica navođen od strane osobe u lokalu pogrešno razumio da je 'meta' sjedila s desne strane. On je pucao u čovjeka sa svoje desne

² Izvor: Blic, <http://www.blic.rs/hronika.php?id=3256> (01.04.2010.)

strane i ubio košarkaša koji nije imao veze s kriminalnim aktivnostima, odnosno s osobom za koju je naručeno ubojstvo ('meta', odnosno osoba za koju je naručena ubojstvo sjedila je s lijeve strane od ulaza). Posebno su potresne i neetične fotografije poginulog koje su objavili mediji, a neke su objavljene i u uglednim novinama kao što je *Politika*. Na pojedinim fotografijama eksplicitno se vide ulazne rane od metaka, a jasno se prepoznaje i lice nesrećenika, što je neetično jer prijatelji i rodbina osobe koja je izgubila život ne trebaju putem medija na takav način saznati o tragediji. Nagađanje i izvlačenje iz konteksta smatra se senzacionalističkim pristupom koji ne služi na čast profesiji. U ovom primjeru to se ogleda u pokušaju novinara da na osnovi nepotvrđene priče napiše tekst koji je kontradiktoran, a naslov zvuči kao da je izvjestitelj bio na mjestu događaja i da je svojim očima vidio što se dogodilo.

Zašto je navedeni primjer u ovom kontekstu moguće okarakterizirati kao kriznu situaciju? Ubojstvo je izvedeno na javnom mjestu, pred velikim brojem osoba koje su sjedile u vrtu ugostiteljskog objekta, a ono što je posebno zabrinjavajuće jest to što je do ubojstva došlo zbog greške ubojice. U tom je slučaju jasno da je od 'običnog gangsterskog obračuna' došlo do krize jer je žrtva mogao postati bilo tko u navedenom javnom objektu.

Sljedeći primjer, iako nije riječ o klasičnoj kriznoj situaciji, ilustrativan je primjer novinarske neobjektivnosti pri izvještavanju o tragičnoj smrti. Tekst o mladiću koji je upao u kavez s tibetanskim medvjedima u beogradskom zoološkom vrtu jest neetičan jer je objavljena fotografija na kojoj se vidi golo tijelo nesrećenika. Nastradaloj se osobi oduzima posmrtni dignitet time što se eksplicitno prikazuje obnažena, što je ne samo profesionalno neprihvatljivo nego i nehumano s aspekta fundamentalnog poimanja morala. Objavljena fotografija jest egzemplar razvijanja nekrofilske svijesti među konzumentima informacija. No možemo zaključiti da ni tekst ne predstavlja ništa drugo doli vrhunac kršenja novinarske etike.

- *Horor u Zoo vrtu. Tibetanski medvedi Miša i Maša rastrgli i pojeli radnika Pošte Branka Jovanovića (22), koji je juče pao u njihov kavez. Beograd. – Rastrgnuto telo Branka Jovanovića (22) radnika pošte, pronađeno je juče ujutro u kavezu para tibetanskih medveda u beogradskom zoo-vrtu! Zasad nije utvrđeno kako je on nastradao, ali se pretpostavlja da se mladić vraćao sa Bir festa, okliznuo se i upao u kavez s medvedima Mišom i Mašom, koji su ga rastrgli! Oglodano telo, pojedenog lica, primetio je juče oko sedam sati stražar u vrtu, koji je odmah po preuzimanju smene pošao u obilazak. Odmah je pozvana policija, ali su radnici zoološkog vrta s teškom mukom izveli medvede i premestili ih u drugi kavez da bi došli do ostatka unakaženog tela! Iako su pored tela pronađena dokumenta i mobilni telefon, policija je mladića identifikovala tek posle nekoliko sati! Naime, zbog toga što je Brankovo lice bilo unakaženo od ujeda medveda, policija nije mogla da ga uporedi sa fotografijama iz pronađenih ličnih dokumenata! Direktor beogradskog zoo-vrta Vuk Bojović kaže da je prizor unakaženog ljudskog tela u kavezu tibetanskih medveda bio stravičan. – Bilo je strašno! Bio sam duboko nesrećan što sam video tu scenu i mislim da unakaženo lice tog čoveka neću nikada zaboraviti – kaže Bojović. Medvedi su mladiću unakazili lice i pojeli deo desne noge. U trenutku dolaska policije, medved Miša je glodao mladićevo stopalo! Zasad je još nejasno i kako je nesrećni čovek dospelo u kavez medveda. Istraga bi trebalo da utvrdi da li je on slučajno pao sa zidina, sa visine od oko pet metara, ili ga je neko gurnuo. Prema jednoj verziji, tragedija se dogodila kad se mladić u povratku sa Bir festa okliznuo i pao u kavez s medvedima. Bio je svestan i kada je video gde se nalazi, pokušao je da se uzvete uz šipke. Međutim, mladić nije imao šanse, jer ga je medved Miša šćepao za stopalo i vratio u kavez. Zapomagajući krici za pomoć bili su uzaludni. Inače medvedi su*

podivljali kada su radnici pokušali da ih izvuku iz kaveza: – Miša je čak napao Mašu, jer je leš smatrao svojim ličnim plenom i zbog toga je bilo veoma teško izvesti ga iz kaveza – zaključuje direktor zoo-vrta. (Kurir, 20.08.2007., str. 6)

Iako nitko od predstavnika istražnih tijela nije dao izjavu što se zaista dogodilo, novinar je sebi dao za pravo da izvede prave znanstvenofantastične konstrukcije kada piše: „Bio je svestan i kada je video gde se nalazi pokušao je da se uzvreme uz šipke. Međutim, mladić nije imao šanse jer ga je medved Miša ščepao za stopalo i vratio u kavez. Zapomagajući krici u pomoć bili su uzaludni.“ Tako detaljan opis nije moguće s etičkog aspekta okarakterizirati na drugi način osim kao najbolji primjer kako ne treba raditi, jer novinar opisuje događaj tako detaljno kao da mu je sam svjedočio.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Novinari se često ne pridržavaju osnovnih profesionalnih načela, objektivnosti i etike, a takve primjere najčešće je moguće otkriti u kriznim situacijama i u prilikama koje su slične njima (kao što su razni incidenti, nesreće i slično). Važno je naglasiti da mnogobrojne scene nasilja i razaranja u pojedinim slučajevima mogu i sami mediji zloupotrijebiti, i to kako bi se podigla naklada, odnosno gledanost i slušanost. U takvim prilikama lako se prelazi iz faktografskog u empatički pristup, a novinarska etika potpuno se stavlja na stranu. „Ne bi trebalo zaboraviti da svaka tragedija, a mediji najviše vole izvještavati baš o tragedijama, ima sudionike koji su dio medijske publike. Reporterji smatraju da tragedije treba opisati do detalja, posebno ukoliko se time podiže naklada ili povećava slušanost i gledanost, nasuprot njima osobe koje su neposredno doživjele tu tragediju smatraju da je to izravno miješanje u njihovu privatnost“ (Valić Nedeljković, 2007: 186).

Jedina prihvatljiva izvjestiteljska metoda u izvještavanju o kriznim situacijama jest primjena faktografske teorije koja, uvažavajući bol unesrećenika, ide za činjenicama i podacima od javnog interesa, a ne za osobnim afinitetima i neracionalnom procjenom novinara. U stresnim situacijama lako se upada u zamku – ako se držimo osobnih osjećaja, objektivnost je teško dostižna u novinarskom radu.

Mediji se trebaju zalagati za zaštitu javnog interesa, što znači da korisnici informacija trebaju dobiti podatke i činjenice. S druge strane novinari trebaju zaštititi, posebno u kriznim situacijama, čitatelje, gledatelje i slušatelje od stresa, neugodnosti i traume koju izazivaju fotografije mrtvih i povrijeđenih osoba. Iako sam novinar mora gledati takve scene, korisnik informacija treba biti pošteđen duševne boli i vizualne neugodnosti. Sve one koji objavljuju takve fotografije i snimke treba podsjetiti da medijske sadržaje konzumiraju i maloljetnici, što može ostaviti dubok trag na njihovu psihi, kao i osobe sa srčanim i drugim oboljenjima, što se također može negativno odraziti na njihovo zdravstveno stanje.

Na kraju zaključujem da je opća želja za sve većom komercijalizacijom i ostvarivanjem profita u medijima dovela do potpune dekadencije etičkih standarda i da je time u značajnoj mjeri ugrožen dignitet suvremenog moralnog subjekta. To se najbolje vidi iz spome-

nutih primjera u kojima je na najgrublji način narušena medijska etika, a mediji su od čuvara javnog interesa pretvoreni u prijenosnike najgoreg neukusa. U bespoštednoj medijskoj komercijalizaciji gdje sve ima svoju cijenu nezaštićeni ostaju korisnici informacija koji su, preko medija koji izvještavaju o kriznim situacijama, izloženi najgrubljem nekrofilskom napadu na psihu. Zbog prirode izvjestiteljskog posla novinar koji se angažira u kriznim situacijama ne može izbjeći mrtve ili povrijeđene, jednom riječju nesrećenike, ali zadatak novinara nije da scene užasa prenosi do publike, nego da svoj posao radi na etičan način.

Literatura

- >Allan, Stuart (1997) News and the Public Sphere: Towards a History of News Objectivity, *A Journalism Reader* (10): 37-45.
- >Bell, Martin (1997) TV News: How Far Should We Go?, *British Journalism Review* 8 (1): 27-38.
- >Dunkley, Christopher (1997) Whose News is It Anyway?, *Financial Times*, 22.09.1997.
- >Fink, Steven (1986) *Crisis Management: Planning for the Inevitable*. New York: American Management Association.
- >Hume, Mick (1997) Whose War is It Anyway? The Dangerous of the Journalism of Attachment, *Living Marxism* (6): 89-102.
- >Karpentir, Niko [Carpentier, Nico] i Trioen, Marit (2008) Ka psihoanalitičkom razumevanju novinarskog identiteta i želje za objektivnošću, *CM: Časopis za upravljanje komuniciranjem* 3 (8): 5-27.
- >Perinić, Jadran (2008) Masovni mediji u životnom ciklusu krize – teorijski pristup, *Mioko* (2-3): 34-41.
- >Simpson, John (1997) Save Us from Reporters who Pass Judgment, *Sunday Telegraph*, 14.09.1997.
- >Tuchman, Gaye (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. London: Free Press.
- >Valić Nedeljko, Dubravka (2007) *Izveštavanje u kriznim situacijama – opšti pregled*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- >Vulliamy, Ed (1993) This War has Changed My Life, *British Journalism Review* 2 (4): 65-78.

Internetski izvori

- ><http://www.blic.rs/hronika.php?id=3256> (01.04.2010.)
- ><http://arhiva.kurir-info.rs/Arhiva/2007/avgust/20/H-02-20082007.shtml> (01.04.2010.)
- ><http://www.mediapraxis.net/image/propisi/Kodeks%20novinara%20Srbije.pdf> (01.04.2010.)

OBJECTIVITY, JOURNALISTIC ETHICS, AND REPORTING IN CRISIS SITUATIONS

Vladimir Barović

ABSTRACT *This paper analyzes the theoretical approaches and models of objectivity. The very notion of objectivity is displayed by two opposing theories: the empathic and the factual. As such, these theories are studied as a framework towards the deeper understanding of the problem of objectivity, which at its core, makes up the very essence of ethics. Journalistic ethics, in particular, are considered to be the most fundamental segment for objective reporting in all conditions, especially in crisis situations, or rather those considered the most complex conditions of journalistic engagement. This essay seeks to present the most important theories utilized in the exploration of journalistic objectivity in crisis situations. The aim is to present the problems incurred in the study of journalistic objectivity and ethics in a crisis where these elements are too often violated. In assessing the value of the various arguments presented, this paper shall utilize comparative and analytical methodologies.*

KEY WORDS

JOURNALISM, ETHICS, OBJECTIVITY, CRISIS, REPORTING

Author Note

Vladimir Barović :: University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Serbia :: barovic@neobee.net